

УДК 352.072

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.256-262>**Титаренко О.М.**

кандидат наук з державного управління
ННІ публічного управління та державної служби
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Titarenko Oleksandr

PhD in Public Administration Sc.
NNI of Public Administration and Civil Service
Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-6437-8171>

Добровольська І.І.

ННІ публічного управління та державної служби
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Dobrovolska Iryna

NNI of Public Administration and Civil Service
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджено роль інститутів громадянського суспільства у формуванні місцевої політики в Україні в умовах демократизації та децентралізації публічного управління. Окреслено правове закріплення понять «громадянське суспільство» та «інститути громадянського суспільства» у вітчизняному законодавстві, розглянуто основні організаційні форми їхньої участі у місцевому врядуванні: громадські ради, електронні петиції, місцеві ініціативи, консультації з громадськістю, бюджетні участі тощо. На основі аналізу практик міста Чернівці охарактеризовано сучасні механізми взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянськими інституціями, а також виявлено ключові бар'єри та точки зростання. Підкреслено значення молодіжних рад, локальних медіа, цифрових платформ як новітніх форм представництва інтересів громади. Обґрунтовано перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в контексті відбудови країни, посилення підзвітності влади та забезпечення інклюзивного управління на місцевому рівні.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, місцева політика, місцеве самоврядування, публічне управління, громадська участь, бюджет участі, громадські ініціативи, консультації з громадськістю.

CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF LOCAL POLICY

The article explores the role of civil society institutions in shaping local policy in the context of public governance transformation in Ukraine. The relevance of the topic stems from the growing public demand for transparency, openness, and accountability of local self-government, especially in the context of decentralization, Ukraine's European integration course, and state recovery during martial law. The formation of a strong civil society is recognized as a necessary precondition for the development of effective and inclusive local policies, while the interaction between civil society institutions and authorities is viewed as an important indicator of democratic maturity. The aim of the study is to analyze the role of civil society institutions in the formation of local policy in Ukraine, using the example of a specific community, to identify existing mechanisms of civic engagement, and to outline the prospects for their further development in the context of democratic transformation. The research methodology includes general scientific and specialized methods: analysis of the regulatory and legal framework, logical and semantic analysis of key concepts, and the case study method – based on the example of the Chernivtsi urban territorial community. Empirical sources such as official digital platforms, the Civil Society Organization (CSO) Sustainability Index, and public analytics were also utilized. The findings show that institutional forms of citizen participation in local policy are gradually becoming established in Ukraine. These include public councils, participatory budgets, local initiatives, public consultations, electronic petitions, youth councils, and local media. Special attention is paid to the experience of the city of Chernivtsi, where a range of e-governance platforms has been introduced, structured youth dialogue has been launched, and mechanisms for transparent budgeting are being

developed. At the same time, several barriers remain – in particular, unequal levels of citizen engagement, limited financial sustainability of civil society organizations, and insufficient institutional support from local authorities. The practical value of the article lies in the generalization of relevant mechanisms for involving civil society institutions in the formation of local policy. The results can be used to develop municipal strategies, regulations on public consultations, enhance the institutional capacity of CSOs, and implement partnership-based models of local governance.

Keywords: civil society, civil society institutions, local policy, local self-government, public governance, civic participation, participatory budgeting, civic initiatives, public consultations.

JEL classification: H75, D72, D73, R50, Z18.

Постановка проблеми. Формування ефективної місцевої політики в умовах демократичного розвитку України неможливе без активної участі громадян та їх об'єднань. Інститути громадянського суспільства (ІГС) відіграють важливу роль у процесах ухвалення рішень на місцевому рівні, виступаючи як посередники між владою і громадою, носії суспільних інтересів, механізм контролю, а також як ініціатори змін. Водночас із розвитком децентралізації розширюються можливості для прямої участі громадськості в управлінні справами громад, ухваленні рішень через громадські слухання, електронні петиції, бюджети участі, локальні ініціативи, діяльність молодіжних, студентських, професійних та інших асоціацій. Усе це формує підґрунтя для нових моделей взаємодії між органами місцевого самоврядування та ІГС, заснованих на принципах відкритості, партнерства та співвідповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить про зростаючу увагу дослідників до ролі громадянського суспільства у формуванні публічної політики в Україні. Зокрема, Чальцева О.М. акцентує на важливості громадянської участі у процесі проєктування публічної політики, розглядаючи механізми включення громадських ініціатив до політичного порядку денного [1]. Кутєпова М. проводить порівняльний аналіз інститутів громадянського суспільства в Україні та Великій Британії, визначаючи як спільні риси [2]. Любохинець Л., Бушовська Л. та Мейш А. зосереджують увагу на внутрішніх бар'єрах розвитку громадянського суспільства в Україні, зокрема на слабкій фінансовій стійкості організацій та їхній фрагментованості [3]. Батанов О.В. та Кравченко В.В. підкреслюють, що місцеве самоврядування само по собі може розглядатися як інститут громадянського суспільства, проте ефективність такої взаємодії залежить від рівня правової чіткості та автономії муніципальних структур [4]. Данілова Л., Губа М. та Макешина Ю. аналізують питання нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у публічному управлінні, детально розглядають законодавчі механізми, які визначають порядок співпраці між органами місцевого самоврядування та інститутами громадськості [5]. Загалом проаналізовані джерела свідчать про розширення форм та інструментів громадської участі в Україні, а також про наукову зацікавленість у вивченні механізмів взаємодії між владою та громадськістю на різних рівнях управління.

Незважаючи на активізацію громадянського суспільства в Україні та наявність законодавчих механізмів для участі громадськості у формуванні місцевої

політики, існують суттєві виклики, що стримують ефективну взаємодію між інститутами громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування. До таких викликів належать: фрагментованість громадських ініціатив, обмежена автономія місцевих органів влади, а також недостатня правова визначеність форматів такої співпраці. Тому варто проаналізувати механізми взаємодії між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, визначити їх ефективність в умовах сучасної України, та адаптувати їх до потреб конкретних територіальних громад у контексті демократизації публічного управління.

Мета статті – проаналізувати роль інститутів громадянського суспільства у формуванні місцевої політики в Україні на прикладі конкретної громади, виявити діючі механізми такої участі та окреслити перспективи їх подальшого розвитку в контексті демократичної трансформації держави.

Виклад основних результатів дослідження. У сучасних умовах трансформації публічного управління та децентралізації влади в Україні громадянське суспільство дедалі більше постає не лише як сукупність інституцій поза державою, а як активний суб'єкт формування державної та місцевої політики. У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021 – 2026 роки наголошується, що «становлення демократичної, правової та соціальної держави тісно пов'язане з розвитком громадянського суспільства як сфери суспільної діяльності громадян, які об'єднуються задля прийняття спільних рішень, захисту прав та інтересів, досягнення спільного блага» [6]. Це визначення фокусує увагу не лише на ціннісній природі громадянського суспільства, а й на його інституційній ролі у підтримці та контролі за діяльністю влади, особливо на місцевому рівні.

Індекс стійкості організацій громадянського суспільства (CSO Sustainability Index, скорочено CSOSI) – це аналітичний інструмент, який використовується для оцінки загального стану та динаміки розвитку громадянського суспільства у країнах Європи, Євразії, Африки, Азії та Латинської Америки. Його з 1997 року розробляє та публікує Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у співпраці з локальними експертами та дослідницькими організаціями. Основною метою аналізу індексу є оцінити спроможність громадських організацій (CSOs) функціонувати, розвиватися, впливати на політику, забезпечувати участь громадян і бути фінансово життєздатними. Кожен із семи показників оцінюється за шкалою від 1.0 до 7.0:

– 1.0-3.0 – стійкий рівень (сектор функціонує

ефективно);

– 3.1-5.0 – середній рівень (наявні як досягнення, так і виклики);

– 5.1-7.0 – нестійкий рівень (громадський сектор у кризі).

У таблиці 1 подано порівняльні дані за 2022 рік

щодо України, Польщі та Румунії за сімома ключовими компонентами індексу. Показники виражені за шкалою від 1.0 (найвищий рівень сталості) до 7.0 (найнижчий рівень), що дозволяє комплексно оцінити сильні та слабкі сторони громадянського суспільства в кожній із країн.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз індексу сталості організацій громадянського суспільства (ОГС) у країнах Центрально-Східної Європи (2022)

		Україна	Польща	Румунія
Загальна сталість ОГС	загальний стан та динаміка розвитку громадянського суспільства	3,1	2,9	3,6
Правове середовище	умови для реєстрації та діяльності ГО, законодавчі бар'єри чи сприятливість.	3,4	3,4	3,8
Організаційна спроможність	внутрішній менеджмент, стратегічне планування, структура управління	3,1	3,0	3,5
Фінансова життєздатність	джерела фінансування, рівень фінансової стабільності, доступ до донорських чи місцевих ресурсів	3,8	3,3	4,2
Адвокація (лобіювання)	здатність впливати на політичні рішення, вести діалог із владою	2,2	3,2	3,7
Надання послуг	якість і затребуваність послуг, що їх надають організації громадянського суспільства	3,0	2,4	3,3
Інфраструктура сектору	наявність центрів підтримки, мереж, платформ, інформаційного обміну	3,1	2,2	2,9
Суспільне сприйняття	рівень довіри з боку громадськості та ставлення медіа до ГО	3,0	2,8	3,7

Джерело: сформовано на основі [7]

Україна у 2022 році демонструє відносно стабільний рівень розвитку громадянського суспільства із загальною оцінкою 3,1, що є кращим показником, ніж у Румунії (3,6), але дещо нижчим, ніж у Польщі (2,9).

Правове середовище оцінене однаково в Україні та Польщі (3,4), але краще, ніж у Румунії (3,8), що свідчить про подібні законодавчі умови для функціонування ГО в обох країнах. Організаційна спроможність в Україні (3,1) перебуває на рівні Польщі (3,0) і краща, ніж у Румунії (3,5), що вказує на достатній розвиток внутрішнього управління ГО. Найслабшою стороною України, як і інших країн, є фінансова життєздатність (3,8), яка поступається Польщі (3,3) та значно відстає від потреб стабільного фінансування. У категорії адвокація Україна має найкращий результат (2,2), що свідчить про активну участь громадянського суспільства у формуванні політики, особливо в умовах війни. Щодо надання послуг, ситуація в Україні є помірною (3,0), але все ж гірша, ніж у Польщі (2,4), однак краща, ніж у Румунії (3,3). Важливим є також порівняно високий рівень інфраструктури сектору в Україні (3,1), хоча Польща демонструє значно кращий результат (2,2). Суспільне сприйняття ОГС в Україні (3,0) дещо гірше, ніж у Польщі (2,8), але краще, ніж у Румунії (3,7), що свідчить про помірну довіру суспільства до третього сектору.

За даними 2022 року, громадянське суспільство України демонструє відносну інституційну стійкість, особливо в частині адвокаційної активності та організаційної спроможності. Основними викликами залишаються фінансова нестабільність та обмежена

інфраструктура підтримки. У порівнянні з Польщею, Україна поступається за більшістю компонентів, але випереджає Румунію, що свідчить про позитивну, хоча й нерівномірну динаміку розвитку громадянського суспільства в країні.

У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» закріплено категорію «інститут громадянського суспільства» як суб'єкта, дотичного до формування державної політики [8]. Це стало важливим кроком у нормативному визнанні громадянського суспільства як активного партнера публічної влади.

Більш детальне визначення цього поняття подане в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», де зазначено, що під інститутами громадянського суспільства розуміють: «громадські об'єднання, професійні спілки, творчі спілки, організації роботодавців, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні ЗМІ та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства» [9]. Це визначення підкреслює структурне різноманіття громадянського суспільства та його здатність охоплювати широкі соціальні інтереси.

Таким чином, інститути громадянського суспільства не лише мають нормативно визначений статус, але й поступово інтегруються у процеси планування, ухвалення та контролю за реалізацією місцевої політики. Їх участь сприяє зростанню прозорості, підзвітності та легітимності управлінських рішень на локальному рівні, що є ключовим чинником формування

ефективного публічного врядування в умовах демократичного розвитку України.

Налагодження ефективної взаємодії між інститутами громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування є важливою умовою демократизації процесу прийняття рішень, розвитку соціального діалогу та впровадження принципів відкритого врядування. У цьому контексті дослідження нових моделей взаємодії між цими акторами набуває особливого значення, оскільки дозволяє виявити не лише інструменти та механізми участі, але й виклики, які обмежують потенціал громадян впливати на місцеву політику.

До інститутів громадянського суспільства, які беруть участь у формуванні місцевої політики, належать різноманітні організації, об'єднання, ініціативи та

механізми, що діють поза межами влади, але взаємодіють з нею з метою впливу на прийняття управлінських рішень на місцевому рівні (рис. 1).

Перелік громадських організацій, зареєстрованих у місті Чернівці [10], демонструє відкритість місцевої влади до співпраці з громадянським суспільством та підтверджує різноманітність та масштаб діяльності ГО у Чернівцях. Наявність такого реєстру свідчить про системний підхід до обліку та легалізації інститутів громадянського суспільства, а також про прагнення забезпечити прозорість та доступність інформації для мешканців міста. Загалом, цей ресурс є важливим інструментом для налагодження діалогу між органами влади та активними громадянами, а також для розвитку партнерства в межах реалізації місцевої політики.

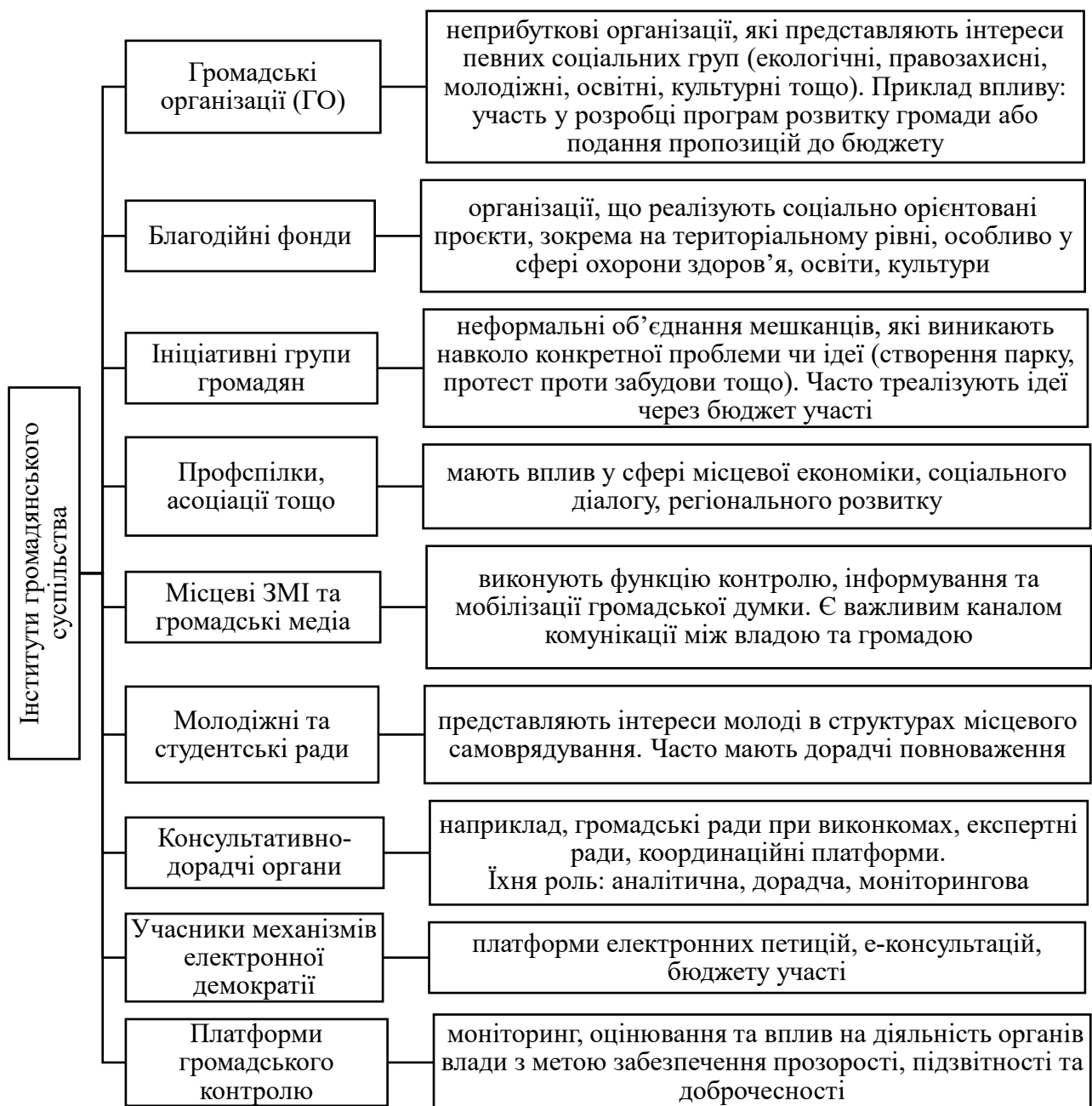

Рис. 1. Інститути громадянського суспільства в контексті місцевої політики

Джерело: розроблено авторами

До благодійних організацій Чернівців [11] входять такі, як «Відродження міста Чернівці», «Милосердя» та «Подаруй дитині життя (Чернівецький обласний благодійний фонд допомоги дітям, хворим на рак та лейкемію)». Цей розділ демонструє, що благодійні проекти у Чернівцях представлені в онлайн-каталозі торгово-інформаційного ресурсу, що підвищує їхню видимість у місцевій спільноті. Відображені організації виконують соціальну місію, зосереджуючись на допомозі вразливим групам населення. Інформація про їх діяльність і контакти сприяє покращенню мережевої взаємодії серед благодійників, потенційних партнерів, донорів і волонтерів.

Платформа Чернівецької міської ради «Місцева ініціатива» [12] є ефективним механізмом залучення мешканців до місцевої політики. Через бюджет участі громадяни можуть не лише формувати й реалізовувати проекти, але й контролювати їх виконання. Взаємодія інститутів громадянського суспільства (ГО, ініціативних груп) з місцевою владою реалізується прозоро, у кілька етапів: подача, оцінювання, голосування та впровадження. Це сприяє розвитку інклюзивного, орієнтованого на потреби громади підходу до управління міським середовищем.

Локальні спільноти, що об'єднують професійні або громадські інтереси в Чернівцях включають: Обласна організація Національної спілки журналістів України – професійне об'єднання журналістів у регіоні; Чернівецька міська спілка архітекторів, що репрезентує інтереси архітектурного цеху на місцевому рівні, Обласна спілка пасічників України, Всеукраїнська спілка автомобілістів [13]. Ця категорія демонструє наявність у місті усталених професійних горизонтальних мереж, які можуть виконувати роль інститутів громадянського суспільства. Такі спілки сприяють професійній солідарності, розвитку галузевих стандартів, а також можуть виступати партнерами місцевої влади у розробці стратегій чи експертній підтримці проектів на рівні міста.

У місті Чернівці на 2025 рік [14] зареєстровано низку активних засобів масової інформації, які охоплюють як телебачення, так і радіомовлення та надання аудіовізуальних послуг. Серед них виділяються:

1. Телекомпанії: «Чернівецький промінь» – місцевий телеканал, зареєстрований як ТОВ, транслює телепрограми з власним логотипом; «Місто ТБ», «С4», «ТВА» – локальних телерадіокомпанії, що ведуть мовлення з використанням радіочастотного ресурсу; громадське мовлення «Суспільне Чернівці» – регіональний підрозділ Національної суспільної телерадіокомпанії України, який забезпечує доступ громадян до суспільно значимої інформації.

2. Радіокомпанії та провайдери: ряд ТОВ (наприклад, «Міська хвиля», «Наше Радіо», «Буковинська хвиля») мають ліцензії на радіомовлення; ТОВ «Зелонбуд» та провайдери аудіовізуальних сервісів (наприклад, «Воля-Кабель», «Лангейт») забезпечують технічну підтримку поширення контенту.

3. До основних друкованих ЗМІ Чернівців належать такі історичні та сучасні видання: «Молодий

буковинець» – одна з найстаріших регіональних газет; «Час» – суспільно-політичне видання; «Буковина» – офіційне обласне друковане видання; «Свобода слова» – аналітично-інформаційна газета.

Ці медіа відіграють важливу роль у поширенні інформації, громадському контролі, комунікації з місцевою владою та формуванні публічної думки. Їх наявність і функціонування свідчать про розвинену інформаційну інфраструктуру, що підтримує інститути громадянського суспільства в Чернівцях.

У Чернівцях молодіжні та студентські ради відіграють важливу роль у підтримці інститутів громадянського суспільства, зокрема через активну участь молоді та студентства в органах місцевого самоврядування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича у лютому 2025 року [15] оголосив про набір до VI хвилі програми стажування при Чернівецькій міській раді. Ініціатива передбачає залучення молоді віком від 18 до 35 років, включно зі студентами університету, до роботи в різних департаментах ради – від економічного та юридичного до соціального та екологічного. Це сприяє на практиці зрозуміти мешканцям структуру місцевого управління та спрямувати молодіжну енергію на реальні проекти.

Через сайт Чернівецької міської ради [16] здійснюється оголошення та проведення публічних консультацій і електронних опитувань для мешканців Чернівців. Наприклад, у січні-лютому 2022 року відбулися громадські обговорення щодо благоустрою частини парку Жовтневого – міська влада запросила громадян надсилати свої побажання щодо оновлення зеленої зони і взяти участь у формуванні проектної документації. Крім того, у листопаді-грудні 2023 року проходили електронні консультації щодо міського бюджету 2024 року – кожен бажаючий міг ознайомитися з його проектом, візуалізацією та подати пропозиції до законодавчо встановленого терміну. Це засвідчує багатоканальний підхід до участі громадськості Чернівецької міської ради – від традиційних публічних слухань до сучасних е-консультацій, що дозволяють мешканцям брати активну участь у прийнятті управлінських рішень – від соціального благоустрою до формування пріоритетів бюджету. Такий прозорий і систематичний підхід зміцнює довіру до місцевої влади та сприяє розвитку партнерської моделі взаємодії з громадою.

Громадська платформа Чернівців [17] – платформа, яка дозволяє жителям Чернівців активно відслідковувати стан міського розвитку, брати участь у бюджетах ініціатив, а владі – забезпечувати прозорість і підзвітність у процесах управління. На платформі platform.city.cv.ua представлено декілька важливих цифрових інструментів Чернівців, що сприяють громадському контролю та прозорості.

Висновки. Інститути громадянського суспільства демонструють поступове зміцнення своєї ролі у формуванні місцевої політики та розвитку демократичного врядування. Аналіз наявних онлайн-платформ, механізмів участі, а також практик взаємодії з владою (зокрема через бюджет участі, публічні консультації, геоportали, студентські та молодіжні ради) свідчить про

сформовані функціональні механізми взаємодії між громадянами та місцевою владою; забезпечення цифрової доступності інформації про діяльність влади, міські проекти, фінанси та планування завдяки платформам; посилення ролі молоді й студентства у процесах публічного адміністрування через стажування, молодіжну раду та університетські ініціативи; існування активної мережі громадських об'єднань, благодійних організацій, асоціацій та локальних ЗМІ, які функціонують як комунікаційний міст між громадою і владою.

В умовах євроінтеграційного курсу, післявоєнної трансформації та запиту на нову якість публічного

управління, інститути громадянського суспільства в Україні набувають дедалі більшого значення як соціальні посередники, драйвери змін і партнери влади. Перспективи впровадження інститутів громадянського суспільства в Україні мають стратегічне значення для зміцнення демократії, соціальної згуртованості, стійкості держави та ефективного відновлення. Успішна реалізація потенціалу інститутів громадянського суспільства потребує сталого діалогу з державою, політичної волі, підтримки з боку громад та міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Чальцева О.М. (2021). Роль громадянського суспільства у проектуванні публічної політики в Україні. Вісник Донецького національного університету ім. В. Стуса. Серія політичні науки, № 5. С. 102-107. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>.
2. Кутепова М. (2024). Особливості інститутів громадянського суспільства в Україні та Великій Британії: загальні тенденції та національна специфіка. Аспекти публічного управління, № 12(2). С. 29-36. DOI: <https://doi.org/10.15421/152422>.
3. Любохинець Л., Бушовська Л., Мейш А. (2024). Громадянське суспільство України: проблемні аспекти та напрями розвитку. Modeling the development of the economic systems, № 4. С. 379–387. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-49>.
4. Батанов О.В., Кравченко В.В. (2018). Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. Аспекти публічного управління, № 6(6-7). С. 45-53. DOI: <https://doi.org/10.15421/151838>.
5. Данілова Л., Губа М., Макешина Ю. (2020). Нормативно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства. Аспекти публічного управління, № 8(6). С. 132-139. DOI: <https://doi.org/10.15421/1520112>.
6. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021 – 2026 роки: Указ Президента України від 7.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.
7. Індекс громадянського суспільства. URL: <https://csosi.org/>.
8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1.07.2010 р. № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.
9. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.11.2008 р. № 976. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>.
10. Перелік громадських організацій, зареєстрованих в м. Чернівці. Чернівецька міська рада. URL: http://www.jrep4.chv.ua/portal/?page_id=1190.
11. Каталог благодійних організацій міста Чернівці. Платиновий каталог підприємств: Чернівці. URL: <https://bukovina.biz.ua/catalog/city/13/category/549>.
12. Місцева ініціатива. Громадська участь. Чернівецька міська рада. URL: <https://www.city.cv.ua/community/mistseva-initsiativa>.
13. Асоціації та спілки. Платиновий каталог підприємств: Чернівці. URL: <https://bukovina.biz.ua/catalog/city/13/category/550>.
14. Реєстр суб'єктів у сфері медіа. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/derzhavnyj-reyestr-sub-yektiv-informatsijnoyi-diyalnosti-u-sferi-telebachennya-i-radiomovlennya/>.
15. Стажування при Чернівецькій міській раді. URL: <https://www.chnu.edu.ua/novyny/aktualni-novyny/shchyro-zaproshuiemo-studentstvo-ta-molod-chernivtsiv-do-uchasti-u-vi-khvyli-prohramy-stazhuvannia-pry-chernivetskii-miskii-radi/>.
16. Консультації з громадськістю. Чернівецька міська рада. URL: <https://www.city.cv.ua/community/konsultatsiji-z-gromadskistyuu>.
17. Громадська платформа. URL: <http://platform.city.cv.ua/>.

References:

1. Batanov, O.V., & Kravchenko, V.V. (2018). Mistseve samovriaduvannya yak instytut hromadianskoho suspilstva: munitsypalno-pravovi problemy vzaiemodii ta funktsionuvannya [Local self-government as an institution of civil society: Municipal and legal problems of interaction and functioning]. *Aspects of Public Administration*, No. 6(6–7). Pp. 45–53. DOI: <https://doi.org/10.15421/151838>. [in Ukrainian].
2. Chaltseva, O.M. (2021). Rol hromadianskoho suspilstva u proiektuvanni publichnoi polityky v Ukraini [The role of civil society in public policy design in Ukraine]. *Bulletin of Vasyl Stus Donetsk National University. Series Political Science*, No. 5. Pp. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2020.5.10>. [in Ukrainian].
3. Danilova, L., Huba, M., & Makeshina, Y. (2020). Normatyvno-pravovi zasady vzaiemodii orhaniv mistsevoho samovriaduvannya ta instytutiv hromadianskoho suspilstva [Legal framework for the interaction of local authorities and civil society institutions]. *Aspects of Public Administration*, No. 8(6). Pp. 132–139. DOI: <https://doi.org/10.15421/1520112>. [in Ukrainian].
4. Kutiepova, M. (2024). Osoblyvosti instytutiv hromadianskoho suspilstva v Ukraini ta Velykii Brytanii: zahalni tendentsii ta natsionalna spetsyfika [Features of civil society institutions in Ukraine and the UK: General trends and national specifics]. *Aspects of Public Administration*, No. 12(2). Pp. 29–36. DOI: <https://doi.org/10.15421/152422>. [in Ukrainian].
5. Liubokhynets, L., Bushovska, L., & Meish, A. (2024). Hromadianske suspilstvo Ukrainy: problemni aspekty ta napriamy rozvytku [Civil society in Ukraine: problematic aspects and development directions]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, No. 4. Pp. 379–387. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-14-49>. [in Ukrainian].
6. Natsionalna stratehiia spryannia rozvytku hromadianskoho suspilstva na 2021–2026 roky [National Strategy for Promoting the Development of Civil Society for 2021-2026]: Decree of the President of Ukraine dated September 7, 2021 No. 487/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>. [in Ukrainian].
7. Indeks hromadianskoho suspilstva [Civil Society Index]. Retrieved from: <https://csosi.org/>. [in Ukrainian].
8. Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky [On the principles of domestic and foreign policy]: Law of Ukraine dated July 1, 2010 No. 2411-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>. [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Poriadku spryannia provedennniu hromadskoi ekspertyzy diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady [On approval of the Procedure for facilitating public examination of the activities of executive bodies]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 5, 2008 No.976. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
10. Perelik hromadskykh orhanizatsii, zareiestrovanykh v m. Chernivtsi [List of public organizations registered in Chernivtsi]. (n.d.). Chernivtsi City Council. Retrieved from: http://www.jrep4.chv.ua/portal/?page_id=1190. [in Ukrainian].
11. Katalog blahodiinykh orhanizatsii mista Chernivtsi. Platynovyi katalog pidpriemstv: Chernivtsi. [Catalog of charitable organizations of the city of Chernivtsi. Platinum catalog of enterprises: Chernivtsi]. (n.d.). Retrieved from: <https://bukovina.biz.ua/catalog/city/13/category/549>. [in Ukrainian].
12. Mistseva initsiatyva. Hromadska uchast [Local initiative. Public participation]. (n.d.). Chernivtsi City Council. Retrieved from: <https://www.city.cv.ua/community/mistseva-initsiativa>. [in Ukrainian].
13. Asotsiatsii ta spilky. Platynovyi katalog pidpriemstv: Chernivtsi. [Associations and unions. Platinum directory of enterprises: Chernivtsi]. (n.d.). Retrieved from: <https://bukovina.biz.ua/catalog/city/13/category/550>. [in Ukrainian].
14. Reiestr subiektiv u sferi media [Register of media entities]. (n.d.). National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting. Retrieved from: <https://webportal.nrada.gov.ua/derzhavnyj-reyestr-sub-yektiv-informatsijnoyi-diyalnosti-u-sferi-telebachennya-i-radiomovlennya/>. [in Ukrainian].
15. Stazhuvannia pry Chernivetskii miskii radi [Internship at Chernivtsi City Council]. (n.d.). Retrieved from: <https://www.chnu.edu.ua/novyny/aktualni-novyny/shchyro-zaproshuiemo-studentstvo-ta-molod-chernivtsiv-do-uchasti-u-vi-khvyli-prohramy-stazhuvannia-pry-chernivetskii-miskii-radi/>. [in Ukrainian].
16. Konsultatsii z hromadskistiu [Public consultations]. (n.d.). Chernivtsi City Council. Retrieved from: <https://www.city.cv.ua/community/konsultatsiji-z-gromadskistyuu>. [in Ukrainian].
17. Hromadska platforma [Public platform]. (n.d.). Retrieved from: <http://platform.city.cv.ua/>. [in Ukrainian].